

Дефинирањето на поимот култура денес претставува посебна потешкотија со оглед на тоа дека овој поим ја опфаќа целостта на културата како појава, односно духовната и материјалната култура. Со истакнувањето на одредена дефиниција културата се издвојува од поширокиот контекст на вкупното општествено живеење на нацијата. Целоста на македонската култура се огледува во нераскинливата поврзаност која постои меѓу активностите на македонскиот народ и неговата историска борба за општествен развој и создавање самостојна и независна држава. Создавањето и развојот на македонската нација како историски еволутивен процес органски е поврзана со развојот на македонската култура. Поради тоа, природно се соочуваме со прашањето што значи македонската култура за конституирањето, опстојувањето и за развојот на македонската нација и со што нацијата придонела за развојот на нејзината култура.

Според најраспространетата дефиниција поимот култура претставува севкупност на духовното творештво на човекот, односно мисловното, научното и уметничкото творештво. Имајќи ги предвид економските, политичките и социјалните услови во кои опстојувале и се развивале македонското општество и неговата култура, аргументирано може да се констатира дека македонската култура има силен придонес не само во развојот на балканските, туку и на светската култура, особено на целиот словенски свет. Речиси половина Европа го користи кириличното писмо, кое потекнало од македонската култура, од разумот и од духот на македонските просветители светите Кирил и Методиј и нивните ученици Климент и Наум. Со основањето на првиот универзитет во Кутмичевица, Охридско и со школувањето на 3.500 ученици поставени се темелите на писменоста не само на Балканот, туку и пошироко во Европа.

Како составен дел на духовната култура со силно влијание кај народот се развила македонската народна песна. Македонската народна песна паралелно се развивала со македонското црковно пеење. Во периодите кога црквата била

Ванче СТОЈЧЕВ

“

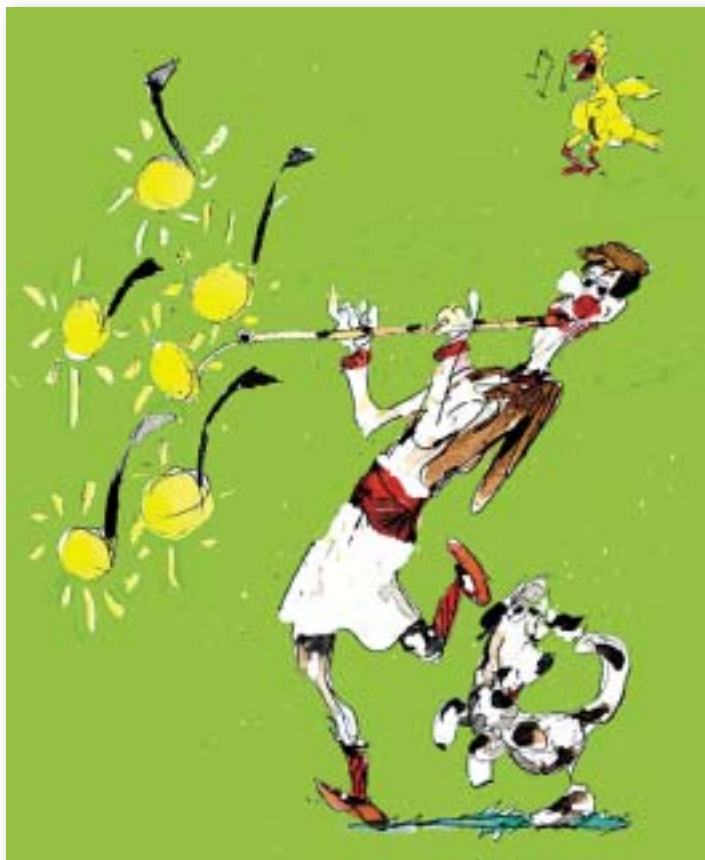
*Vist i nat a niz
i st orijat a vo
sega{ nost a za
i dni nat a...*

”

под туѓо влијание, македонската народна песна се развивала и се пренесувала на поколенијата. На тој начин се практикувала колективната меморија, а настаните се оттргнувале од забравот. Заради тоа, и во најново време особено значење во создавањето и во развивањето на македонската национална свест имаат народната песна и музиката, поезијата и останатото духовно творештво, кое преку звук и мелодија се пренесувало од колено на колено во разни пригоди на општественото живеење. Во услови на недостаток на сопствени училишта, на непостоење

на сопствена држава која ќе се грижи за собирање документи за одредени настани, личности и други појави, песната станала единствениот начин за настанот да остане траен белег во историјата. Токму изворната народна песна, како дел од националната култура, влијаела на создавањето и на развојот на индивидуалната и на колективната национална свест, односно на создавањето на заедништвото, на зближувањето и сплотувањето на луѓето, односно на дадената заедница т.е. нација. Македонската изворна народна песна настанала како производ на заед-

КУЛТУРАТА КАКО ИЗВ

НАЈГОЛЕМИОТ И НАЈКВАЛИТЕТЕН МАКЕДОНСКИ АМБАСАДОР ВО СВЕТОТ Е ТОКМУ МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И ИЗВОРНАТА НАРОДНА ПЕСНА. НЕБРОЕНО ПАТИ ДО СЕГА СЕ СЛУЧУВАЛО НА СИТЕ ГОСТУВАЊА КУД "ТАНЕЦ" ДА ГИ СОБЕРЕ НАЈВИСОКИТЕ НАГРАДИ. МАКЕДОНСКИТЕ ИНСТРУМЕНТАЛИСТИ, ОСОБЕНО ОНИЕ НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ ИНСТРУМЕНТИ, КАВАЛОТ И ГАЈДАТА, ЈА ВОЗДИГНАА МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА МУЗИКА ДО СОВРШЕНСТВО. СЕ ТОА ПРЕТСТАВУВА МАКЕДОНСКО КУЛТУРНО БОГАТСТВО ОД НАЈВИСОКА ВРЕДНОСТ. ТОКМУ ТОА КУЛТУРНО БОГАТСТВО, ОДНОСНО ФОЛКЛОРОТ И МАКЕДОНСКАТА ИЗВОРНА НАРОДНА ПЕСНА СИЛНО ВЛИЈААТ НА РАЗВОЈОТ И НА ЗАЦВРСТВУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА НАЦИОНАЛНА СВЕСТ, ОДНОСНО НА СВЕСТА ЗА ПРИПАДНОСТА НА МАКЕДОНСКАТА НАЦИЈА, НА СЕКОЈ МАКЕДОНЕЦ КАДЕ И ДА Е.

ничкиот живот, забележувајќи ги сите добри и зла дела, а со нивното пренесување на поколенијата таа повторно ги зближува луѓето и ја зацврстува заедницата, односно свеста за припадноста на сопствената нација.

Творечките достигнувања кои македонскиот народ ги развивал како резултат на еруптивен излив на една со векови акумулирана енергија, преку меѓународните културни манифестации на најдобар начин излегуваат на виделина и се влеваат во културните текови од највисока вредност во целиот свет. Богатство-

односно на свеста за припадноста на македонската нација, на секој Македонец каде и да е.

Македонското духовно богатство, преку песната, фолклорот и музиката, стана дел со највисока вредност во светската култура. Македонската изворна народна песна ја пренесе вистината за настаните, за историјата на македонскиот народ. Многубројни колективни настани и поединечни судбини преточени преку грлото на интерпретаторите, преку нивниот кадифен глас ја оживуваа историјата и така ја пренесуваа на поколенијата. Зву-

ните, исто така. Меѓутоа, интерпретацијата е за секоја критика. Таа е под нивото на самите интерпретатори, а ниту приближно не се па дури и не можат да се споредуваат со интерпретацијата на Бадев, Манчевски, Сариевски итн. Ако двете изданија се насловени со Антологија, тоа значи дека тие песни треба да се интерпретираат автентично, така како што народот ги слушал и пеел од дамнина. Да беше насловот "Преработка на македонската народна музика" ќе го оправдаше своето печатење. На овој начин е намалена вредноста речиси на секоја песна во која интерпретаторот се обидува да додаде нешто свое или да го менува постојното, без оглед дали се работи за мелодијата, за дикцијата или за збор. Гледано во целост, со таквите интерпретации на изворната народна песна се загрозува високото реноме во светската култура, која со години го граделе горенаведените пејачи.

Сакам да истакнам дека песните како што се: "Фросино моме", "Ферман дојде од Стамбола", "Кога војници тргнавме", "Црно му било пишано на Александар Турунџев" и многу други се вистинити настани и кога тие се изведуваат неопходни се и знаење и емоција, па и соодветна боја на гласот. На пример, со песната "Зајди, зајди јасно сонце" станаа препознатливи и Александар Сариевски и македонското народно творештво. Таа

ОР НА НАЦИОНАЛНАТА СВЕСТ

то на македонскиот мелос, префинетоста на ритамот и недостижноста на македонскиот трилер станаа предмет кој предизвика висок интерес дури и кај познатите музички нации, како што се, мексиканската, шпанската и кубанската. Преку овие меѓународни креативни манифестации се откри нов препород на македонскиот цивилизациски простор, кој и во минатото, во многу области на духовниот развој, го задолжи целото човештво.

Најголемиот и најквалитетен македонски амбасадор во светот се токму македонскиот фолклор и изворната народна песна. Неброено пати до сега се случувало на сите гостувања КУД "Танец" да ги собере највисоките награди. Познатите интерпретатори на македонската народна песна, покојните Бадев, Манчевски, Сариевски, Илиева, Јонче Христовски и многу други, не само што ја восхитуваа публиката, туку и медицината и психологијата покажаа интерес како е можно човек да има толку убав глас. Македонските инструменталисти, особено оние на традиционалните инструменти - кавалот и гајдата, ја воздигнаа македонската народна музика до совршенство. Се тоа претставува македонско културно богатство од највисока вредност. Токму тоа културно богатство, односно фолклорот и македонската изворна народна песна силно влијаат на развојот и на зацврстувањето на македонската национална свест,

кот на кавалот, мек како душа, и бојата на гласот на Кирил Манчевски, на Вања Лазарова и други, како да потекнуваат од утробата на настраданата ни татковина Македонија. Многубројни македонски изворни песни се испеани за вистински настани. Интерпретаторите со емоции и чувства и со голема почит ги изведуваа таквите песни. Затоа останаа ненадминливи. Тие, легендите на македонската изворна народна песна, оставија силна порака да се чува, да се негува и да се пренесува оригиналната изворна народна песна. Таа порака има трајно значење, не само во духовното творештво, туку и во другите области на колективното живеење.

Меѓутоа, во поново време таа порака како да избледува. Иако во Македонија и сега има врвни интерпретатори на народната музика, и тие декларативно се изјаснуваат за чување, негување и пренесување на изворната народна песна, но во практиката се случува нешто сосема спротивно. Веројатно во трката за профит, забораваат на оригиналноста, на изворноста, па и на пораката. Имено, неодамна во јавноста се појавија две изданија на македонска народна музика: 1. Антологија на македонската народна музика и 2. Антологија на македонската чалгија. Обидот за популаризирање на ова македонско културно богатство е за почит и поздравување, изборот на пес-

насна стана најсилен атрибут на македонската народна музика. Денес веќе не е така. Ја извитоперија мелодијата, ја пее кој како сака, и во услови кога не можат да ја испеат барем приближно како Сариевски, ја пеат како што можат. На тој начин песната го изгуби значењето, исчезна пораката и значајно ѝ се намали вредноста. Се разбира дека песната е народна и народот може да ја пее како што сака. Меѓутоа, се работи за снимање и за пренесување на изворни т.е. антологиски песни и за нив сметам дека треба да се води поголема грижа од сите компетентни личности. Можеби е потребно интерпретаторите на одредени песни да ја познаваат историјата на таа песна. Тогаш ќе имаат и став и емоции и свест за настанот кој го преточуваат во звук и го пренесуваат на идните генерации. Покрај наведено, во минатото при снимањето на одредени изворни народни песни постоеше одредена логика која се застапуваше во зависност од содржината на песната. На пример, ако мажот изразува љубов кон девојката, таквата мелодија се изведува со машински глас. На тој начин содржината на песната ќе биде примерена на практиката. Токму таквиот критериум не бил застапен кога се вршела селекција на интерпретаторите и на изворните народни песни во наведените изданија на Антологијата на македонската народна музика.